

Γενειοφόρος άνδρας και νεαρός οινοχός προετοιμάζονται για το συμπόσιο (6ος αι. π.Χ., Μουσείο Λούβρου)

Ένα μοιραίο λάθος

Α. Κείμενο

Στόχος της σκληρής κοινωνικής κριτικής που άσκησε ο Λουκιανός (βλ. Ενότητα 4) στην εποχή του ήταν οι κάθε λογής «παράσιτοι», δηλαδή όλοι εκείνοι που ζούσαν προσκολλημένοι σε κάποιον πλούσιο με την ελπίδα ποικίλων ανταλλαγμάτων (συνήθως κληρονομιάς). Ο διάλογος που ακολουθεί προέρχεται από το έργο του Λουκιανού *Νεκρικοί Διάλογοι*, που παρουσιάζει συζητήσεις μεταξύ νεκρών στον Άδη. Ο Καλλιδημίδης περιγράφει στον Ζηνόφαντο ποια κατάληξη είχε η προσπάθειά του να επισπεύσει τον θάνατο του ηλικιωμένου προστάτη του Πτοιოდώρου.

ΖΗΝ.: Σὺ δέ, ὦ Καλλιδημίδη, πῶς ἀπέθανες; Ἐγὼ μὲν γὰρ παράσιτος ὢν Δεινίου πλέον τοῦ ἱκανοῦ ἐμφαγῶν ἀπεπνίγην.

ΚΑΛ.: Τὸ δὲ ἐμὸν παράδοξόν τι ἐγένετο. Οἶσθα γὰρ καὶ σύ που Πτοιόδωρον τὸν γέροντα;

ΖΗΝ.: Τὸν ἄτεκνον, τὸν πλούσιον;

ΚΑΛ.: Ἐκεῖνον αὐτὸν αἰεὶ ἐθεράπευον ὑπισχνούμενον ἐπ’ ἐμοὶ τεθνήξεσθαι. Ἐπεὶ δὲ ὑπὲρ τὸν Τιθωνὸν ὁ γέρον ἐξῆ, ἐπίτομόν τινα ὁδὸν ἐπὶ τὸν κλῆρον ἐξηῦρον· πριάμενος γὰρ φάρμακον ἀνέπεισα τὸν οινοχόον, ἐπειδὰν τάχιστα ὁ Πτοιόδωρος αἰτήσῃ πιεῖν, ἐμβαλόντα εἰς κύλικα ἔτοιμον ἔχειν αὐτὸ καὶ ἐπιδοῦναι αὐτῷ· εἰ δὲ τοῦτο ποιήσει, ἐλεύθερον ἐπωμοσάμην ἀφήσειν αὐτόν.

ΖΗΝ.: Τί οὖν ἐγένετο; Πάνυ γὰρ τι παράδοξον ἐρεῖν ἔοικας.

ΚΑΛ.: Ἐπεὶ τοίνυν λουσάμενοι ἤκομεν, δύο δὴ ὁ μειρακίσκος κύλικας ἐτόιμους ἔχων οὐκ οἶδ’ ὅπως ἐμοὶ μὲν τὸ φάρμακον, Πτοιόδωρ δὲ τὸ ἀφάρμακτον ἔδωκεν· εἶτα ὁ μὲν ἔπινεν, ἐγὼ δὲ αὐτίκα μάλα ἐκτάδην ἐκείμην ὑποβολιμαῖος ἀντ’ ἐκείνου νεκρός. Τί τοῦτο γελᾷς, ὦ Ζηνόφαντε; Καὶ μὴν οὐκ ἔδει γε ἐταίρω ἀνδρὶ ἐπιγελᾶν.

Λουκιανός, *Νεκρικοί Διάλογοι* 17 (διασκευή)

Γλωσσικά σχόλια

<p>ᾧν (μτχ. ενεστ. ρ. εἰμί) πλέον (συγκρ. βαθμ. επιρρ. πολύ) τοῦ ἱκανοῦ ἐμφαγῶν ἀπεπνίγην (οριστ. παθ. αορ. β' ρ. ἀποπνίγομαι) τὸ δὲ ἐμὸν παράδοξόν τι ἐγένετο οἷσθα (οριστ. ενεστ. ρ. οἶδα) που ἀεί θεραπεύω ὑπισχνούμενον ἐπ' ἐμοὶ τεθνήξεσθαι (απαρ. συντ. μέλλ. ρ. θνήσκω)</p> <p>ὑπὲρ τὸν Τιθωνόν ὁ/ἡ ἐπίτομος, τὸ ἐπίτομον (<ἐπί + τέμνω) ὁ κληρὸς ἐξηῦρον (οριστ. αορ. β' ρ. ἐξευρίσκω) πριάμενος (μτχ. αορ. ρ. ᾠνέομαι, ᾠνοῦμαι) τὸ φάρμακον ἀναπειθῶ ἐπειδὰν τάχιστα αἰτήση (υποτ. αορ. ρ. αἰτέω, αἰτῶ) πιεῖν (απαρ. αορ. β' ρ. πίνω) ἐμβάλοντα (μτχ. αορ. β' ρ. ἐμβάλλω) εἰς κύλικα (ουσ. ἡ κύλιξ, τῆς κύλικος)... καὶ ἐπιδοῦναι (απαρ. αορ. β' ρ. ἐπιδίδωμι) ἐλεύθερον ἐπωμοσάμην (οριστ. αορ. ρ. ἐπόμνυμαι) ἀφήσειν (απαρ. μέλλ. ρ. ἀφίημι)</p> <p>πάνυ ἐρεῖν (απαρ. μέλλ. ρ. λέγω) ἔοικας (οριστ. παρακ. ρ. ἔοικα) ἐπεὶ τοίνυν λουσάμενοι (μτχ. αορ. ρ. λούομαι) ἤκομεν ὁ μειρακίσκος οὐκ οἶδ' ὅπως ὁ/ἡ ἀφάρμακτος, τὸ ἀφάρμακτον εἶτα αὐτίκα μάλα ἐκείμην (οριστ. παρατ. ρ. κείμαι) ἐκτάδην</p> <p>ὁ ὑποβολιμαῖος, ἡ ὑποβολιμαία, τὸ ὑποβολιμαῖον καὶ μὴν οὐκ ἔδει (οριστ. παρατ. απρόσ. ρ. δεῖ) γε ἐπιγελᾶν (απαρ. ενεστ. ρ. ἐπιγελᾶω, ἐπιγελᾶω) ἐταίρω</p>	<p>όντας (πβ. ν.ε.: ουσία, οντολογία) επειδὴ ἔφαγα περισσότερον ἀπ' ὅσο ἐπρεπε, ἔσκασα ἡ δική μου περίπτωση ὁμως υπήρξε κάπως περιέργη γνωρίζεις ἴσως πάντοτε, συνεχῶς καλλιερῶ (αγρό), λατρεύω (θεό), φροντίζω (ἄνθρωπο) επειδὴ υποσχόταν ὅτι μετὰ τον θάνατό του θα τον κληρονομούσα (ἐπὶ λέξει: ο θάνατός του θα ἴταν προς ὄφελός μου) πιο πολύ και ἀπό τον Τιθωνό σύντομος ἡ κληρονομία βρήκα, ανακάλυψα αφού αγόρασα το δηλητήριο πειθῶ κάποιον παρὰ τη θέλησή του, παρασύρω αμέσως μόλις ζητήσει να πιει (πβ. ν.ε.: αἴτηση, αἴτημα) αφού το βάλει σε ποτήρι του κρασιού... και να το δώσει ορκίστηκα ὅτι θα τον αφήσω ἐλεύθερο πολύ δείχνεις / μοιάζεις ὅτι θα πεις αφού, λοιπόν, μετὰ το λουτρό μας ἤρθαμε (στο σπίτι) το παλικαράκι δεν ξέρω πώς αυτός που δεν περιέχει δηλητήριο ἔπειτα αμέσως, την ἴδια στιγμή κειτόμουν ξαπλωμένος (πβ. ν.ε.: κείμενο, κοιτώνας, κοίτασμα) αυτός που παίρνει τη θέση κάποιου ἄλλου (πβ. ν.ε.: υποβολή, υποβάλλω) κι ὁμως δεν ἔπρεπε βέβαια να γελάς εἰς βάρος ενός συντρό- φου / φίλου (πβ. ν.ε.: εταιρεία, εταιρικός)</p>
---	--

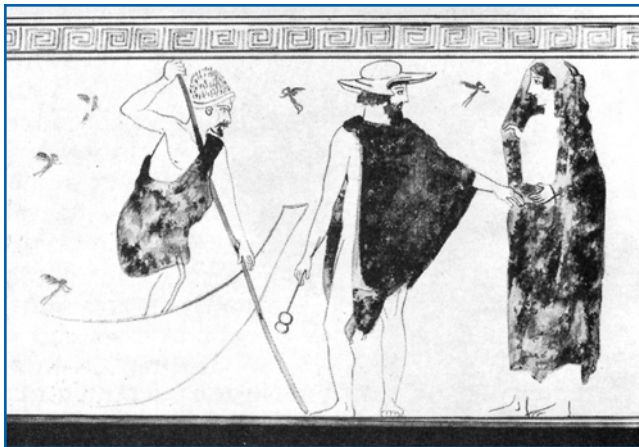

Ερωτησιακά σχόλια

ὑπὲρ τὸν Τιθωνόν: Η Ηώς, η θεά της αυγής, ερωτεύτηκε τον Τιθωνό, γιο του βασιλιά της Τροίας Λαομέδοντα. Αφού τον έκλειψε, παρακάλεσε τον Δία να του χαρίσει την αθανασία. Λησμόνησε, όμως, να ζητήσει να παραμείνει για πάντα νέος, με αποτέλεσμα, όταν ο Τιθωνός άρχισε να γερνά, να πάψει να τον επιθυμεί και, τελικά, να τον μεταμορφώσει σε τζίτζικα.

Ερωτήσεις

1. Ποια ήταν η «σύντομη οδός» που ανακάλυψε ο Καλλιδημίδης για την κληρονομιά του Πτοιοδώρου;
2. Ποια ήταν η κατάληξη του σχεδίου του Καλλιδημίδη;
3. Ποια παροιμία σάς θυμίζει το πάθημα του Καλλιδημίδη;

Η πορεία προς τον Άδη. Ο Ερμής ψυχοπομπός οδηγεί μια γυναίκα στον Χάροντα που περιμένει στη βάρκα του (425 π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας).

Ο Πλούτων, ο άρχοντας του Κάτω Κόσμου, κάθεται στο παλάτι του συντροφιά με τη γυναίκα του Περσεφόνη (4ος αι. π.Χ., Staatliche Antikensammlungen Μονάχου)

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

ἐλεύθερος

[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο ἐλεύθερον]

Αρχαία Ελληνική - - - - - Αρχαία / Νέα Ελληνική - - - - - Νέα Ελληνική

Ομόρριζα		απλά		
Ομόρριζα	απλά	αἱ Ἐλευθεραί (περιοχή της αρχαίας Αττικής)	ἐλευθερόω, ἐλευθερῶ (-ώνω) ἢ ἐλευθερία ἢ ἐλευθέρωσις (-η) ὁ ἐλευθερωτής ἐλευθεριάζω ἢ ἐλευθεριότης (-τητα) [= (α.ε.) η συμπεριφορά ἐλεύθερου ἀνθρώπου, (ν.ε.) ἡ ἐλλειψη ἠθικῶν φραγμῶν] ἐλευθέριος [= (α.ε.) αὐτός που χαρακτηρίζει ἐλεύθερο ἄνθρωπο, καί ὡς ἐπίθ. του Δία Ἐλευθερωτή, (ν.ε.) χωρίς περιορισμούς]	λευτεριά λεύτερος Λευτέρης
	σύνθετα	ὁ ἐλευθερόπαις [= αὐτός που ἔχει ἐλεύθερα παιδιά] ἐλευθεροποιός ἐλευθεροπρεπής [= αὐτός που ταιριάζει σε ἐλεύθερο ἄντρα]	ἐλευθερόστομος [= αὐτός που μιλάει ἐλεύθερα] ἢ ἐλευθεροστομία ἀπελευθερός ἢ ἀπελευθέρωσις (-η) φιλελεύθερος	ἐλευθεροτυπία ἐλευθερόφρων [= 1. αὐτός που σκέφτεται ἐλεύθερα, 2. ὁ ἀπαλλαγμένος ἀπό προκαταλήψεις] φιλελευθεροποιῶ φιλελευθερισμός ἀπελευθερώνω

Ασκήσεις

1. Να γράψετε τι δηλώνουν τα παράγωγα ουσιαστικά *ἐλευθέρωσις* και *ἐλευθερωτής*, σε σχέση με όσα διδαχτήκατε στις προηγούμενες Ενότητες (πρόσωπο που ενεργεί, κατάσταση κτλ.).
2. α. Να συνδυάσετε σε φράσεις το επίθετο «ἐλεύθερος» με τα ουσιαστικά «ζώνη», «σκοπευτής», «χρόνος» και να γράψετε τη σημασία των φράσεων που θα σχηματίσετε.
β. Να γράψετε προτάσεις με τις φράσεις: «προσωπική ελευθερία», «ελευθερία του λόγου», «ελευθερία του Τύπου».
3. Να αποδώσετε τη σημασία των υπογραμμισμένων φράσεων:
  - α. Ο γενικός διευθυντής απέσυρε την υποψηφιότητά του για τη θέση του προέδρου αφήνοντας το πεδίο ἐλεύθερο σε άλλους υποψηφίους.
  - β. Μόλις άρχισαν οι πόνοι, έφυγαν για το μαιευτήριο και όλοι της ευχήθηκαν «καλή λευτεριά».
  - γ. Σταμάτα επιτέλους να αγχώνεσαι με τη δουλειά και άφησε τον εαυτό σου ἐλεύθερο να απολαύσει τις διακοπές.
  - δ. Εξέτισε την ποινή φυλάκισής του και αφέθηκε ἐλεύθερος.
4. Να βρείτε από τον Λεξιλογικό Πίνακα ν.ε. αντώνυμα των παρακάτω λέξεων: «υποδουλώνω», «κατακτητής», «εξαρτημένος» / «δεσμευμένος», «εξάρτηση» / «δέσμευση».

B2. Ετυμολογικά

Παραγωγή ουσιαστικών

Παραγωγή ουσιαστικών από επίθετα

Τα ουσιαστικά που παράγονται από επίθετα είναι **αφηρημένα** ουσιαστικά, γένους **θηλυκού** ή **ουδετέρου**, και φανερώνουν **ιδιότητα**. Συνηθισμένες παραγωγικές καταλήξεις, ανάλογα με την κλίση των επιθέτων, είναι:

Καταλήξεις ουσιαστικών που παράγονται από επίθετα

-ία	από επίθετα β' κλίσης σε -ος και από μερικά γ' κλίσης <i>κακός > ἡ κακία, άτυχός > ἡ άτυχία</i>
-(ε)ια (προπαροξύτονα)	από επίθετα γ' κλίσης σε -ης, -ης, -εσ <i>ύγιής > ἡ ύγεία</i>
-(ο)ια (προπαροξύτονα)	από συνηρημένα επίθετα β' κλίσης σε -ους <i>εὔνους > ἡ εὔνοια</i>
-ος	από επίθετα γ' κλίσης σε -ύς, -εΐα, -ύ <i>πλατύς > τὸ πλάτος</i>
-σύνη	από επίθετα β' κλίσης και γ' κλίσης σε -ων, -ων, -ον <i>δίκαιος > ἡ δικαιοσύνη, άφρων > ἡ άφροσύνη</i>
-(υ)της	από επίθετα γ' κλίσης σε -ύς, -εΐα, -ύ <i>βαρύς > ἡ βαρύτης, ταχύς > ἡ ταχυτής / ἡ ταχύτης</i>
-(ό)της	από επίθετα β' κλίσης σε -ος <i>άρχαϊός > ἡ άρχαιότης</i>
-άς	από αριθμητικά επίθετα <i>μόνος > ἡ μονάς</i>

Ασκήσεις

1. Να γράψετε ουσιαστικά παράγωγα των παρακάτω επιθέτων:

- σοφός > _____
 εὐγενής > _____
 δοῦλος > _____
 άγαθός > _____
 σώφρων > _____
 γενναϊός > _____
 δομύς > _____

2. Να βρείτε από ποια επίθετα προέρχονται τα παρακάτω ουσιαστικά:

- άβρότης (= τρυφερότητα) > _____
 εὔρος > _____
 βραδυτής > _____
 άπείθεια > _____
 άπειρία > _____
 αυθάδεια > _____
 ώραιότης > _____

3. Να συμπληρώσετε στα τετραγωνίδια παράγωγα ουσιαστικά των επιθέτων που δίνονται. Στην έγχρωμη στήλη σχηματίζεται παράγωγο ουσιαστικό του επιθέτου λαμπρός.

α. λεπτός	α.										
β. αίτιος	β.										
γ. άμελής	γ.										
δ. άπνους	δ.										
ε. άκριβής	ε.										
στ. πρώος	στ.										
ζ. άτακτος	ζ.										
η. κύριος	η.										
θ. θρασύς	θ.										

Γ. Γραμματική

1. Δευτερόκλιτα επίθετα

Όπως και στη ν.ε., τα επίθετα προσδίδουν μια **ιδιότητα** σε ένα ουσιαστικό. Στην α.ε. υπάρχουν δευτερόκλιτα και τριτόκλιτα επίθετα. Στα δευτερόκλιτα περιλαμβάνονται επίθετα **τρικατάληκτα** (δηλ. με τρεις καταλήξεις, μία για κάθε γένος) και **δικατάληκτα** (δηλ. με δύο καταλήξεις, μία **κοινή** για το αρσενικό και το θηλυκό και μία για το ουδέτερο). Συγκεκριμένα:

	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο	
τρικατάληκτα	-ος	-η -α	-ον	ὁ καλός, ἡ καλή, τὸ καλόν ὁ δίκαιος, ἡ δικαία, τὸ δίκαιον
δικατάληκτα	-ος	-ος	-ον	ὁ ἔνδοξος, ἡ ἔνδοξος, τὸ ἔνδοξον

➔ Παρατηρήσεις

1. Στα τρικατάληκτα δευτερόκλιτα επίθετα το **αρσενικό** και το **ουδέτερο** γένος κλίνονται σύμφωνα με τη **β' κλίση** των ουσιαστικών (βλ. Ενότητα 4), ενώ το **θηλυκό** κλίνεται σύμφωνα με την **α' κλίση** των ουσιαστικών (βλ. Ενότητα 6).
2. Το **θηλυκό** γένος των τρικατάληκτων δευτερόκλιτων επιθέτων κανονικά λήγει σε **-η**. Όταν, όμως, πριν από την κατάληξη **-ος** του αρσενικού υπάρχει **φωνήεν ή -ρ-**, τότε λήγει σε **-α (μακρό)**, π.χ. *ἀγαθ-ός, ἀγαθ-ή, ἀγαθ-όν*, αλλά *πλούσι-ος, πλουσί-α* (προσοχή στον τονισμό, η λήγουσα είναι μακρά), *πλούσι-ον* και *μικρ-ός, μικρ-ά, μικρ-όν*.
3. Το **θηλυκό** των τρικατάληκτων δευτερόκλιτων επιθέτων στην **ονομαστική, γενική και κλητική** του πληθυντικού τονίζεται όπου και όπως το **αρσενικό** στις αντίστοιχες πτώσεις, π.χ. *πλούσιαι, πλουσίων* (αρσ.: *πλούσιοι, πλουσίων*).
4. **Δικατάληκτα** είναι κυρίως τα περισσότερα σύνθετα επίθετα σε **-ος**, π.χ. *ὁ/ἡ ἔνδοξος, τὸ ἔνδοξον – ὁ/ἡ ἀθάνατος, τὸ ἀθάνατον*.

► Να συμπληρώσετε τις πτώσεις που λείπουν:

	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
	ενικός αριθμός		
ονομ.	ὁ φαιδρός	_____	τὸ φαιδρόν
γεν.	_____	_____	_____
δοτ.	_____	_____	_____
αιτ.	_____	_____	_____
	πληθυντικός αριθμός		
ονομ.	_____	_____	_____
γεν.	_____	_____	_____
δοτ.	_____	_____	_____
αιτ.	_____	_____	_____

► Να εντοπίσετε τα δευτερόκλιτα επίθετα του κειμένου της Ενότητας και να τα γράψετε στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού και στα τρία γένη.

2. Η δεικτική αντωνυμία οὗτος, αὕτη, τοῦτο

Η αντωνυμία **οὗτος, αὕτη, τοῦτο** (= αυτός, -ή, -ό) είναι **τρικατάληκτη** και κλίνεται ως εξής:

	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομαστική	οὗτος	οὗτοι	αὕτη	αὗται	τοῦτο	ταῦτα
γενική	τούτου	τούτων	ταύτης	ταύτων	τούτου	τούτων
δοτική	τούτῳ	τούτοις	ταύτῃ	ταύταις	τούτῳ	τούτοις
αιτιατική	τούτον	τούτους	ταύτην	ταύτας	τοῦτο	ταῦτα
κλητική	οὗτος	—	αὕτη	—	—	—

► Παρατηρήσεις

- Είναι η μόνη αντωνυμία που έχει **κλητική** πτώση στον **ενικό** αριθμό του **αρσενικού** και του **θηλυκού** γένους.
- Το **ουδέτερο** δεν έχει τελικό **-ν** στην **ονομαστική** και **αιτιατική** ενικού.
- Οι τύποι του **ουδέτερου** γένους και οι **πλάγιες πτώσεις** του **αρσενικού** και του **θηλυκού** γένους έχουν αρχικό γράμμα **τ-**.
- Για τις υπόλοιπες δεικτικές αντωνυμίες βλ. *Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής*.

Ασκήσεις

1. Να κλίνετε τα ονοματικά σύνολα: ἡ ὠραία νῆσος, ὁ καλὸς μαθητής, τὸ γνήσιον τέκνον.
2. Να γράψετε τα επίθετα που δίνονται στην παρένθεση στον κατάλληλο τύπο, ὥστε να συμφωνούν με τα αντίστοιχα ουσιαστικά:

α. τὰς _____ συμφορὰς (δεινός)	δ. οἱ _____ στρατιῶται (γενναῖος)
β. τὴν _____ πολιτείαν (δίκαιος)	ε. τοῖς _____ ἀνθρώποις (ἔντιμος)
γ. τῶν _____ δένδρων (ἄκαρπος)	
3. Να μεταφέρετε τα παρακάτω επίθετα στα υπόλοιπα γένη διατηρώντας τον αριθμό και την πτώση:

αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
α. τοὺς ἀρχαίους	_____	_____
β. _____	τῇ δεξιᾷ	_____
γ. τῶν θεῶν	_____	_____
δ. _____	αἱ ὠφέλιμοι	_____
ε. _____	_____	τῶν ὀλίγων
4. Να συμπληρώσετε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο της δεικτικής αντωνυμίας οὗτος, αὕτη, τοῦτο και, σε ὅσες περιπτώσεις είναι νοηματικά αποδεκτό, να μεταφέρετε τις προτάσεις στον ἄλλον αριθμό:
  - α. Οἱ τόποι _____ χθαμαλοὶ (= χαμηλοὶ, χωρὶς ορεινοὺς ὄγκους) εἰσιν.
  - β. Τὰ παιδιά _____ οὐκ ἐγίνωσκον τοὺς κινδύνους.
  - γ. _____ τὸ ἀριστεῖον λαμβάνει.
  - δ. Ἐκεῖνοι εἰς _____ τὸν ἀγῶνα κατέστησαν ἡμᾶς.
  - ε. _____ ἡ ψῆφος τοῦ δικαστοῦ ἐστίν.
5. Να εντοπίσετε στο παρακάτω κείμενο τα δευτερόκλιτα επίθετα και να τα μεταφέρετε στην ἴδια πτώση του ἄλλου αριθμοῦ και στα τρία γένη:

Ἄνῆρ πλούσιος Ἀθηναῖος μεθ' ἑτέρων τινῶν ἔπλει. Καὶ δὴ χειμῶνος σφοδροῦ γενομένου καὶ τῆς νηὸς περιτραπέισης οἱ μὲν λουποὶ πάντες διενήχοντο, ὁ δὲ Ἀθηναῖος παρ' ἕκαστα τὴν Ἀθηναῖν ἐπικαλούμενος μυρία ἐπηγγέλλετο, εἰ περὶ σωθείη. Εἷς δὲ τις τῶν συννενααγηκότων παρανηχόμενος ἔφη πρὸς αὐτόν· σὺν Ἀθηναῖ καὶ χεῖρα κίνει.

Μῦθος του Αἰσώπου

Γλωσσικά σχόλια

μεθ' ἑτέρων τινῶν ἔπλει	ταξίδευε με καράβι μαζί με ἄλλους
ὁ χειμῶν	ἡ κακοκαιρία, ἡ θαλασσοταραχὴ
τῆς νηὸς περιτραπέισης	αφοῦ ανατράπηκε το πλοῖο του
διενήχοντο (ρ. διανήχομαι)	κολυμπούσαν
τὴν Ἀθηναῖν ἐπικαλούμενος μυρία	ἐπικαλούνταν συνεχῶς τὴν Ἀθηναῖν τάζοντάς της
ἐπηγγέλλετο	ένα σωρὸ πρᾶγματα
παρανηχόμενος	που κολυμπούσε πλάι του
σὺν Ἀθηναῖ καὶ χεῖρα κίνει	μαζί με τὴν ἐπίκληση στὴν Ἀθηναῖν, κούνα και τὰ χέρια σου

Πενίαν φέρειν οὐ παντός, ἀλλ' ἀνδρὸς σοφοῦ

Μένανδρος, Γνώμαι Μονόστιχοι

Δεν μπορεί ο καθένας να αντέξει τη φτώχεια, παρά μόνο ο σοφός.

Στην Ίλιάδα ο Αχιλλέας οργανώνει αγώνες, για να τιμήσει τον νεκρό φίλο του Πάτροκλο (τμήμα αττικού μελανόμορφου αγγείου, 580-570 π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

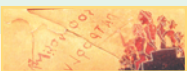
Ανυπέρβλητα πρότυπα

Α. Κείμενο

Γύρω στα 373 π.Χ., μετά τον θάνατο του βασιλιά της Κύπρου Ευαγόρα, ανεβαίνει στον θρόνο ο νεαρός γιος του Νικοκλής. Ο Αθηναίος δάσκαλός του Ισοκράτης του απευθύνει τρεις λόγους (*Πρός Νικοκλέα, Νικοκλή, Ευαγόρα*), στους οποίους περιλαμβάνει –πέραν του εγκωμίου του νεκρού Ευαγόρα– διεξοδικές οδηγίες και παραινήσεις για σωστή διακυβέρνηση. Στο απόσπασμα που ακολουθεί, ο Ισοκράτης επισημαίνει τη σημασία που έχει για τους επιφανείς άντρες η υστεροφημία τους.

Ὅρῶν, ὦ Νικόκλεις, τιμῶντά σε τὸν τάφον τοῦ πατρὸς οὐ μόνον τῷ πλήθει καὶ τῷ κάλλει τῶν ἐπιφερομένων, ἀλλὰ καὶ χοροῖς καὶ μουσικῇ καὶ γυμνικοῖς ἀγῶσιν, ἠγησάμην Εὐαγόραν, εἴ τις ἐστὶν αἴσθησις τοῖς τετελευτηκόσιν περὶ τῶν ἐνθάδε γιγνομένων, χαίρειν ὄρῶντα τὴν τε περὶ αὐτὸν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν σὴν μεγαλοπρέπειαν. Πολὺ δ' ἂν ἔτι πλείω χάριν ἔχοι, εἴ τις δυνηθείη περὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων καὶ τῶν κινδύνων αὐτοῦ ἀξίως εἰπεῖν· εὐρήσομεν γὰρ τοὺς φιλοτίμους καὶ μεγαλοψύχους τῶν ἀνδρῶν πάντα ποιοῦντας ὅπως ἀθάνατον τὴν περὶ αὐτῶν μνήμην καταλείψουσιν. Τίς δ' οὐκ ἂν ἀθυμήσειεν, ὅταν ὄρῃ τοὺς μὲν περὶ τὰ Τρωϊκὰ γενομένους ὑμνουμένους, αὐτὸν δὲ προειδῆ, μὴδ' ἂν ὑπερβάλλῃ τὰς ἐκείνων ἀρετάς, μὴδέποτε τοιούτων ἐπαίνων ἀξιωθησόμενον; Τούτων δ' αἴτιος ὁ φθόνος· οὕτω γὰρ τινες δυσκόλως πεφύκασιν, ὥσθ' ἥδιον ἂν εὐλογουμένων ἀκούοιεν οὐς οὐκ ἴσασιν εἰ γέγονασιν, ἢ τούτων ὑφ' ὧν εὖ πεπονθότες αὐτοὶ τυγχάνουσιν.

Ισοκράτης, Ευαγόρας 1-6 (διασκευή)

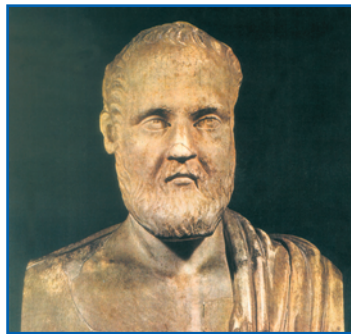
Γλωσσικά σχόλια

τῶ πλήθει καὶ τῶ κάλλει τῶν ἐπιφερομένων
 γυμνικοῖς ἀγῶσιν (δοτ. πληθ. ουσ. ὁ ἀγών)
 ἠγησάμην (οριστ. αορ. ρ. ἠγέομαι, ἠγοῦμαι)
 εἰ τίς ἐστὶν αἰσθησις τοῖς τετελευτηκόσιν
 περὶ τῶν ἐνθάδε γιγνομένων
 ἢ ἐπιμέλεια
 τὴν σὴν (κτιτ. αντων. β' προσ.) μεγαλοπρέπειαν
 πολὺ δ' ἂν ἔτι πλείω (συγκρ. βαθμ. επιθ. πολύς,
 πολλή, πολύ) χάριν ἔχοι
 εἴ τις δυνηθείη (ευκτ. παθ. αορ. α'
 ρ. δύναμαι)
 τὰ ἐπιτηδεύματα
 ὁ κίνδυνος
 εὐρήσομεν γὰρ τοὺς φιλοτίμους καὶ μεγαλοψύχους
 τῶν ἀνδρῶν πάντα ποιοῦντας
 ὅπως... καταλείψουσιν
 τίς δ' οὐκ ἂν ἀθυμήσειεν (ευκτ. αορ.
 ρ. ἀθυμέω, ἀθυμῶ)
 οἱ περὶ τὰ Τρωϊκὰ γενόμενοι
 (ὅταν) αὐτὸν δὲ προειδῆ (ρ. πρόοιδα) μηδέποτε
 τοιούτων ἐπαίνων ἀξιωθησόμενον (μτχ. παθ.
 μέλλ. α' ρ. ἀξιοῦμαι, ἀξιοῦμαι)
 μηδ' ἂν ὑπερβάλλη
 οὕτω γὰρ τινες δυσκόλως πεφύκασιν (οριστ.
 παρακ. ρ. φύομαι)
 ὥστε ἥδιον (συγκρ. βαθμ. επιρρ. ἡδέως) ἂν εὐλογοιμένων
 ἀκούοιεν (ευκτ. ενεστ. ρ. ἀκούω)
 οὓς οὐκ ἴσασιν (οριστ. ενεστ. ρ. οἶδα) εἰ γέγονασιν
 (οριστ. παρακ. ρ. γίγνομαι)
 ἢ τούτων ἕφ' ἃν εὖ πεπονθότες (μτχ. παρακ. ρ. πάσχω)
 τυγχάνουσιν (β' ὄρος σύγκρισης)

με το πλήθος και τη λαμπρότητα των προσφορών σου
 με αθλητικούς αγώνες
 θεώρησα, σκέφτηκα
 εἰάν νιώθουν κάτι οι νεκροί για όσα γίνονται εδώ
 (στον κόσμο των ζωντανών)
 η φροντίδα
 τη μεγαλοπρέπεια των τιμών σου προς αυτόν
 και θα όφειλε πολύ μεγαλύτερη ευγνωμοσύνη
 αν κάποιος μπορούσε (πβ. ν.ε.: δύναμη, δυναστεία,
 δυνάστης)
 οι αρχές, οι συνήθειες του βίου
 η ριψοκίνδυνη πράξη
 διότι θα διαπιστώσουμε ότι οι φιλόδοξοι και γενναίοι
 άντρες κάνουν τα πάντα
 (φροντίζοντας) πώς θα αφήσουν πίσω τους (πβ. ν.ε.:
 κατάλοιπο, εγκατάλειψη)
 και ποιος δε θα στενοχωριόταν (πβ. ν.ε.: ευθυμώ,
 ευθυμία)
 αυτοί που έζησαν τον καιρό των Τρωικών
 ενώ για τον εαυτό του γνωρίζει εκ των προτέρων ότι
 ποτέ δε θα κριθεί άξιος για τέτοιους επαίνους (πβ.
 ν.ε.: αξίωση, αξίωμα, αξιωματικός)
 και αν ακόμα ξεπεράσει (πβ. ν.ε.: υπερβολή, υπερβολικός)
 γιατί τόσο μικρόψυχοι είναι μερικοί από τη φύση τους
 (πβ. ν.ε.: φυτό, φυτικός)
 ώστε με μεγαλύτερη ευχαρίστηση θα άκουγαν να
 επαινούνται (πβ. ν.ε.: ευλογία, εύλογος)
 αυτοί για τους οποίους δε γνωρίζουν εἰάν έχουν
 υπάρξει (πβ. ν.ε.: ιστορία, είδος, ιδέα)
 παρά αυτοί από τους οποίους συμβαίνει να έχουν
 ευεργετηθεί

Ερμηνευτικά σχόλια

χοροῖς και μουσική και γυμνικοῖς ἀγῶσιν: Από τον λόγο του Ισοκράτη αντλούμε ενδιαφέρουσες πληροφορίες για τις μεγαλοπρεπείς και πλουσιοπάροχες τελετές με τις οποίες ο Νικοκλής τίμησε τον νεκρό πατέρα του: τέλεσε μουσικούς και αθλητικούς αγώνες, καθώς και διαγωνισμούς ιππικής και ναυτικής δεξιότητας. Η τέλεση αγώνων για να τιμηθεί κάποιος νεκρός ήταν συνήθης κατά την αρχαιότητα (βλ. *Ίλιάδα* Ψ).

Ο Ισοκράτης
 (ρωμαϊκό αντί-
 γραφο προτομή
 του 4ου αι. π.Χ.,
 Εθνικό Αρχαιο-
 λογικό Μουσείο
 Νεαπόλεως)

ὅπως ἀθάνατον τὴν περὶ αὐτῶν μνήμην καταλείψουσιν: Η υστεροφημία παρουσιάζεται από τον Ισοκράτη (όπως και στα ομηρικά έπη) ως βασική επιδίωξη των ανθρώπων που χαρακτηρίζονται από φιλοδοξία και προβαίνουν σε μεγαλειώδεις πράξεις. Άξια προσοχής είναι η παρατήρηση του Ισοκράτη, η οποία απαντά και σε πολλούς άλλους συγγραφείς, ότι οι ζωντανοί προκαλούν τον φθόνο με την ευτυχία τους.

Ερωτήσεις

1. Πώς τίμησε ο Νικοκλής τον πατέρα του; Τι θεωρεί ο Ισοκράτης ότι θα ικανοποιούσε περισσότερο τον Ευαγόρα;
2. Πώς λειτουργεί ο φθόνος όταν πρόκειται να τιμηθούν κατορθώματα ένδοξων αντρών;

3. Ο Περικλής στον *Επιτάφιο* λόγο που εκφωνεί προς τιμήν των Αθηναίων που έπεσαν κατά το πρώτο έτος του Πελοποννησιακού πολέμου παρατηρεί: *μέχρι γάρ τουδε άνεκτοί οί έπαινοί εισι περὶ έτέρων λεγόμενοι, ές όσον άν και αὐτός έκαστος οίηται ικανός είναι δρᾶσαι τι όν ήκουσεν· τῷ δέ υπερβάλλοντι αὐτῶν φθονούντες ήδη και άπιστοῦσιν* (Θουκ. 2.35.2-3: γιατί μέχρι αυτού του σημείου είναι ανεκτοί οι έπαινοι, όταν λέγονται για άλλους, στον βαθμό δηλαδή που ο καθένας νομίζει ότι είναι ικανός να κάνει κάτι από όσα άκουσε· επειδή όμως καταλαμβάνονται από φθόνο για ό,τι τους ξεπερνάει, δείχνουν γι' αυτό δυσπιστία). Να συγκρίνετε την άποψη αυτή με όσα διαβάσατε στο κείμενο του Ισοκράτη.

Ο Αχιλλέας ξεπερνούσε όλους τους Αχαιούς στην ομορφιά και στην ανδρεία (450 π.Χ., Μουσείο Βατικανού)

Ο Ηρακλής αποτελεί το πρότυπο του ισχυρού και ακατάβλητου ήρωα. Στην παράσταση αυτή εικονίζεται η πάλη του με το λιοντάρι της Νεμέας (520 π.Χ., Βρετανικό Μουσείο).

Ο Θησέας ορμά με το ξίφος του στον Μινώταυρο (470 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Σπίνα Φερράρας)

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

ὁ πατήρ
[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο τοῦ πατρός]

Αρχαία Ελληνική - - - - Αρχαία / Νέα Ελληνική - - - - Νέα Ελληνική

Ομόρριζα	απλά	ἡ πάτρα [= η πατρίδα]	ἡ πατρίς (-ίδα) πάτριος (αναφέρεται κυρίως σε νόμους, σε παραδόσεις και σε προγονικά έθιμα) πατριός ἡ πατριά [= η καταγωγή, η οικογένεια] πατρῶος [= αυτός που ανήκει στον πατέρα, στον πρόγονο] ὁ πατριώτης πατριωτικός πατρόθεν [= από τον πατέρα] ὁ πατριός (ν.ε. πατριός)	πατρότητα πατριός το πατριωτάκι πατριωτικά πατριωτισμός
	σύνθετα	ὁ ὁμοπάτωρ [= ο ομοπάτριος] ὁ φιλοπάτωρ [= αυτός που αγαπάει τον πατέρα του] ὁ/ἡ πατρομήτωρ [= ο παππούς / η γιαγιά] ὁ πατραλοίας [= ο πατροκτόνος] πατρωνύμιος [= αυτός που έχει το όνομα του πατέρα]	πατροπαράδοτος πατροφόνος πατροκτόνος ὁ πατριάρχης [= 1. ο αρχηγός της οικογένειας, 2. ιερατικός τίτλος] πατρωνυμικός ὁ/ἡ ἀπάτωρ [= ο αγνώστου πατρός] ὁ προπάτωρ (-ορας) ὁμοπάτριος ἡ Κλεοπάτρα [κύριο όνομα = αυτή που καιάγεται από ένδοξο πατέρα] ὁ φιλόπατρις ἡ φιλοπατρία ἄπατρις	πατρώνυμο πατρογονικός πατρολογία πατριδογνωσία πατριδολατρία Πατριαρχείο

Ασκήσεις

1. Να συνδυάσετε τις λέξεις της στήλης Α' με τις λέξεις της στήλης Β' και, αφού δημιουργήσετε αποδεκτά ονοματικά σύνολα, να τα χρησιμοποιήσετε σε προτάσεις:

A'	B'
1. πατρογονικός	α. εστίες
2. πατριωτικός	β. φιλοξενία
3. δεύτερη	γ. αγώνας
4. πατριωτικός	δ. Πατριαρχείο
5. πατροπαράδοτος	ε. πατρίδα
6. Οικουμενικός	στ. κείμενο

2. Να αναζητήσετε στον Λεξιλογικό Πίνακα λέξεις της ν.ε. συνώνυμες των παρακάτω:

- συμπολίτης, συντοπίτης → _____
- πρόγονος → _____
- εθνικός → _____
- πατριωτισμός → _____

3. Σε ποιες περιπτώσεις και με ποια ειδικότερη σημασία χρησιμοποιούνται οι φράσεις; «Πάτερ ημών», «Πατέρες της Εκκλησίας», «πάτερ φαμίλιας», «πνευματικός πατέρας», «παίρνω (κάτι) πατριωτικά».

B2. Ετυμολογικά

Παραγωγή ρημάτων

Ρήματα παράγονται:

Παραγωγή ρημάτων από ονόματα

Τα ρήματα που παράγονται από ονόματα (ουσιαστικά ή επίθετα) σημαίνουν **είμαι, κάνω, έχω** ή **προξενώ** αυτό που δηλώνει το όνομα από το οποίο προέρχονται.

Στην παραγωγή ρημάτων από ονόματα χρησιμοποιούνται οι ακόλουθες **παραγωγικές καταλήξεις**, οι οποίες προέρχονται από αρχική παραγωγική κατάληξη **-jo** (βάλ-*jo* > βάλω, τιμά-*jo* > τιμάω):

Καταλήξεις ρημάτων που παράγονται από ονόματα

- (ι)άω** τιμ-άω, τιμῶ < τιμή, ἐρυθρ-ιάω, ἐρυθριῶ < ἐρυθρός
- έω** φθον-έω, φθονῶ < φθόνος
- όω** ἄξι-όω, ἄξιῶ < ἄξιος
- εύω** κινδυν-εύω < κίνδυνος
- σσω / -ττω** αἰμά-σσω / -ττω (= ματώνω) < αἷμα
- ζω** ἀγορά-ζω < ἀγορά
- άζω** ὀνομ-άζω < ὄνομα
- ίζω** ἀγν-ίζω < ἀγνός
- αίνω** ὑγι-αίνω < ὑγιής
- ύνω** αἰσχ-ύνω < αἴσχος
- αίρω** καθ-αίρω < καθαρός
- λω** ποικίλ-λω < ποικίλος

Ασκήσεις

1. Να αντιστοιχίσετε τα ονόματα της στήλης Α' με τα παράγωγα ρήματα της στήλης Β':

A'	B'
1. <i>ικέτης</i>	α. βοάω, βοῶ
2. <i>παῖς</i>	β. δουλόω, δουλῶ
3. <i>μέλας</i>	γ. ἀνιάω, ἀνιῶ
4. <i>ἐχθρός</i>	δ. δοξάζω
5. <i>ἀνία</i>	ε. σκηνέω, σκηνῶ
6. <i>σκηνή</i>	στ. δουλεύω
7. <i>δοῦλος</i>	ζ. ἐχθραίνω
8. <i>δόξα</i>	η. παιδεύω
9. <i>βοή</i>	θ. μελαίνω
	ι. παίζω
	ια. <i>ικετεύω</i>

2. Να σχηματίσετε παράγωγα ρήματα από τα παρακάτω ονόματα:

- τόλμη > _____
- παγίς (-ίδος) > _____
- θερμός > _____
- εὐεργέτης > _____
- νόσος > _____
- πόνος > _____

3. Να γράψετε από ποια ονόματα προέρχονται τα παρακάτω ρήματα:

- ὀρίζω < _____
- λαμπρύνω < _____
- φονεύω < _____
- ἐρίζω < _____
- στεφανῶ (-όω) < _____
- ὀρμάω (-άω) < _____

Γ. Γραμματική

1. Ο αναδιπλασιασμός

Οι συντελικοί χρόνοι, δηλαδή ο παρακειμένος, ο υπερσυντέλικος και ο συντελεσμένος μέλλοντας, έχουν στην αρχή του θέματος **αναδιπλασιασμό** σε όλες τις εγκλίσεις και στους ονοματικούς τύπους (απαρέμφατο, μετοχή).

Στο κείμενο της Ενότητας συναντήσατε τρεις τύπους παρακειμένου με αναδιπλασιασμό: **πεφύκασιν**, **γεγονασιν** και **πεπονθότες**.

Είδη ομαλού αναδιπλασιασμού

	Το ρήμα αρχίζει από:	είδος αναδιπλασιασμού
Α.	1. απλό σύμφωνο (εκτός του ρ-)	επανάληψη του αρχικού συμφώνου + ε λύω → λέλυκα γράφω → γέγραφα
	2. δύο σύμφωνα, από τα οποία: <ul style="list-style-type: none"> το πρώτο είναι άφωνο (κ, γ, χ, π, β, φ, τ, δ, θ) και το δεύτερο υγρό ή ένρινο (μ, ν, λ, ρ) 	
Β.	1. διπλό σύμφωνο (ζ, ξ, ψ)	συλλαβική αύξηση (βλ. Ενότητα 7) ψεύδω → ἔψευκα ῥάπτω → ἔρραφα (Προσοχή στον διπλασιασμό του ρ!) κτείνω → ἔκτονα στρατεύω → ἔστράτευκα
	2. ῥ-	
	3. δύο σύμφωνα, χωρίς να είναι το πρώτο άφωνο και το δεύτερο υγρό ή ένρινο	
	4. τρία σύμφωνα	
Γ.	φωνήεν ή δίφθογγο	χρονική αύξηση (βλ. Ενότητα 7) ἐλπίζω → ἤλπικα ἀθροίζω → ἤθροικα

➔ Παρατηρήσεις

1. Ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται στον αναδιπλασιασμό που παίρνουν τα ρήματα που **αρχίζουν από δασέα σύμφωνα (χ, φ, θ)**, τα οποία **τρέπονται στα αντίστοιχα ψιλά (κ, π, τ)**:

χ → κ	χορεύω → κε-χόρευκα
φ → π	φυλάττω → πε-φύλαχα
θ → τ	θύω → τέ-θυκα

2. Στα σύνθετα ή παρασύνθετα ρήματα με **α' συνθετικό πρόθεση** ο αναδιπλασιασμός μπαίνει **μετά** την πρόθεση, π.χ. ἀπο-γράφω → ἀπο-**γέ**-γραφα.

3. Ιδιαίτερο είδος αναδιπλασιασμού είναι ο **αττικός**.

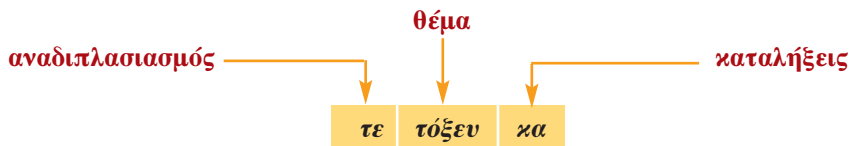
Ρήματα που αρχίζουν από **α, ε, ο**, στους συντελικούς χρόνους **επαναλαμβάνουν τους δύο πρώτους φθόγγους του θέματος** και συγχρόνως **τρέπουν σε μακρό το αρχικό φωνήεν**, δηλαδή **α → η, ε → η, ο → ω**, π.χ. ἀκούω → ἀκήκω (<ἀκ-ἀκο-α), ἐλαύνω → ἐλήλακα (<ἐλ-ἐλα-κα), ὀρύττω → ὀρώρυχα (<ὀρ-ὀρυ-χα).

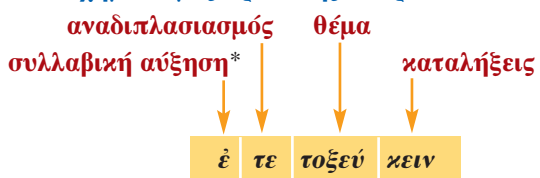
2. Οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού ενεργητικής φωνής βαρύτονων ρημάτων

Σε αυτή την Ενότητα θα διδαχτείτε τον σχηματισμό της οριστικής έγκλισης του παρακειμένου και του υπερσυντελικού των βαρύτονων φωνηεντόληκτων ρημάτων στην ενεργητική φωνή.

Σχηματισμός οριστικής παρακειμένου ε.φ.

Σχηματισμός οριστικής υπερσυντελικού ε.φ.

Κλίση

οριστική παρακειμένου	οριστική υπερσυντελικού
τε-τόξευ-κα	έ-τε-τοξεύ-κειν
τε-τόξευ-κας	έ-τε-τοξεύ-κεις
τε-τόξευ-κε	έ-τε-τοξεύ-κει
τε-τοξεύ-καμεν	έ-τε-τοξεύ-κεμεν
τε-τοξεύ-κατε	έ-τε-τοξεύ-κετε
τε-τοξεύ-κασι(ν)	έ-τε-τοξεύ-κεσαν

3. Οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού ενεργητικής φωνής αφωνόληκτων βαρύτονων ρημάτων

- α. Ουρανικόληκτα:** Σχηματίζουν την οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού με **μετατροπή του ουρανικού χαρακτήρα του θέματος σε -χ-**, π.χ. κηρύττω → κε-κήρυχ-α → έ-κε-κηρύχ-ειν, τάττω → τέ-ταχ-α → έ-τε-τάχ-ειν.
- β. Χειλικόληκτα:** Σχηματίζουν την οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού με **μετατροπή του χειλικού χαρακτήρα του θέματος σε -φ-**, π.χ. τρίβω → τέ-τριφ-α → έ-τε-τρίφ-ειν, κόπτω → κέ-κοφ-α → έ-κε-κόφ-ειν.
- γ. Οδοντικόληκτα:** Σχηματίζουν την οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού με τον χρονικό χαρακτήρα -κ-, αφού προηγουμένως **αποβάλλουν τον οδοντικό χαρακτήρα**, π.χ. πείθω → πέ-πει-κα → έ-πε-πεί-κειν, κομίζω → κε-κόμ-κα → έ-κε-κομί-κειν.

* Μόνο τα ρήματα που ως αναδιπλασιασμό επαναλαμβάνουν το αρχικό σύμφωνο μαζί με ένα -ε-. Τα υπόλοιπα στον υπερσυντέλικο παρουσιάζουν μόνο αναδιπλασιασμό, π.χ. άθροίζω → ήθροικα → ήθροικειν, στρατεύω → έστράτεικα → έστρατεύκειν.

Ασκήσεις

1. Να κλίνετε την οριστική του παρακειμένου και του υπερσυντελικού των ρημάτων: *ιδρύω, κολύω, πράττω.*
2. Να μεταφέρετε τα ρήματα από την οριστική του ενεστώτα στην οριστική των χρόνων που ζητούνται:

ενεστώτας	παρακείμενος	υπερσυντέλικος
ταράττει		
βλάπτομεν		
σπυρδάζετε		
πταίουσιν		

3. Στις προτάσεις που ακολουθούν να συμπληρώσετε τον σωστό τύπο της οριστικής του παρακειμένου:
  - α. Ἡ πόλις ἡμῶν σύμπασαν τὴν Ἑλλάδα πολλάκις ἤδη _____ (σφύζω).
  - β. Ἡμεῖς _____ (στρατεύω) ἐπὶ βασιλέα.
  - γ. Ὑμεῖς ταῦτα _____ (πράττω) κατὰ τοὺς θεῶν ὄρκους.
  - δ. Σὺ δὲ _____ (φροντίζω), ὥστε μηδὲν τῶν ἐπιτηδείων ἐλλείπειν (= ὥστε να μη λείπει τίποτε ἀπὸ τα αναγκαία).
  - ε. Ἀλιβιάδης _____ (βλάπτω) τοὺς συνόντας (= αὐτοὺς που τον συναναστρέφονται).
4. Να συμπληρώσετε οριζοντίως τους αντίστοιχους τύπους των άλλων χρόνων των παρακάτω ρημάτων:

ενεστώτας	παρατατικός	μέλλοντας	αόριστος	παρακείμενος	υπερσυντέλικος
γυμνάζεις					
			ἐπίστευσαν		
	ἐσκεύαζε				
		διαπράξομεν			
				κεκηρύχσαμεν	
					ἐτεθήκετε

5. Να μεταφέρετε τα υπογραμμισμένα ρήματα στην οριστική του παρακειμένου και του υπερσυντελικού:
  - α. Ἐγὼ γὰρ οὕτω σφόδρα ἐμαυτῷ πιστεύω (= τόσο μεγάλη εμπιστοσύνη ἔχω στον εαυτό μου), ὥστε σύνεμι ἀδεῶς (= συναναστρέφομαι χωρίς φόβο) τοῖς πονηροτάτοις. (_____ / _____)
  - β. Θαυμάζω δὲ Λακεδαιμονίων πάντων μάλιστα. (_____ / _____)
  - γ. Καὶ οὐ τοῦτο μόνο συνεβούλεον τοῖς ἄλλοις, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἔδωκε τριάκοντα δραχμὰς ἑκατέρῳ. (_____ / _____)
  - δ. Τὰ μὲν γὰρ τοιαῦτα ἐπιτηδεύματα οὔτε τοὺς ἰδιώτας οὔτε τὸ κοινὸν τῆς πόλεως βλάπτει. (_____ / _____)
6. Να γράψετε τα παρακάτω ρήματα στην α.ε.:

ἔχει ἀλλάξει (ἀλλάττω) → _____ εἶχες καταδιώξει (διώκω) → _____

ἔχουμε φυλάξει (φυλάττω) → _____ εἶχαν γράψει (γράφω) → _____

Τιμαὶ γὰρ καὶ ἄθλα, δελέατα ἃ ὁ θεὸς ἔδωκεν ἀνθρώποις, μέγαλων πόνων καὶ ἰδρώτων εἰς ἀνάγκας καθιστάσι
Ἄντιφῶν 49 (ἐκδ. Diels-Kranz)

Οι τιμές και τα βραβεῖα, δολώματα που ο θεός ἔδωσε στους ανθρώπους, τους αναγκάζουν να υπομένουν μεγάλα βάρσανα και μόχθους.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα στενών φίλων ήταν ο Αχιλλέας και ο Πάτροκλος. Στην εικόνα ο Αχιλλέας δένει με προσοχή το τραύμα του φίλου του (περ. 500 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Βερολίνου).

Ο Σωκράτης για τη φιλία

Α. Κείμενο

Ο Ξενοφών (περ. 430-355 π.Χ.), συγγραφέας με έργο πολύπλευρο (βλ. Ενότητα 5), αποτελεί –μαζί με τον Πλάτωνα και τον Αριστοφάνη– μία από τις σημαντικότερες πηγές που διαθέτουμε για τον βίο και τη διδασκαλία του Σωκράτη, αφού ο τελευταίος απέφυγε συνειδητά να ασχοληθεί με τη συγγραφή. Υπήρξε για μικρό χρονικό διάστημα μαθητής του και δέχτηκε επίδραση από τον μεγάλο φιλόσοφο. Στο έργο του *Ἀπομνημονεύματα* ο Ξενοφών καταγράφει αναμνήσεις όσων άκουσε από τον δάσκαλό του, στις οποίες περιλαμβάνονται και οι ακόλουθες απόψεις του Σωκράτη για τη φιλία.

Τοῦτο μὲν πολλῶν ἀκούω, ὡς πάντων κτημάτων κράτιστόν ἐστι φίλος σαφῆς καὶ ἀγαθός, παντός δὲ μᾶλλον ἐπιμέλονται οἱ πολλοὶ ἢ φίλων κτήσεως. Καὶ γὰρ οἰκίας καὶ ἀγροὺς καὶ ἀνδράποδα καὶ βοσκήματα καὶ σκευὴ ἐπιμελῶς κτῶνται, φίλον δέ, ὃ μέγιστον ἀγαθὸν εἶναι φασιν, οὐχ ὅπως κτήσωνται φροντίζουσι. Καίτοι ποῖος ἵππος ἢ ποῖον ζεῦγος οὕτω χρήσιμον ὥσπερ ὁ χρηστός φίλος; Ποῖον δὲ ἀνδράποδον οὕτως εὔνουν καὶ παραμόνιμον; Ἡ ποῖον ἄλλο κτῆμα οὕτω πάγχρηστον; Ὁ γὰρ ἀγαθὸς φίλος ἐαντὸν τάττει πρὸς πᾶν τὸ ἐλλείπον τῷ φίλῳ καί, ἂν τέ τινα εὖ ποιῆσαι δέη, συνεπισχύνει, ἂν τέ τις φόβος ταράττη, συμβοηθεῖ, καὶ εὖ μὲν πράττοντα πλεῖστα εὐφραίνει, σφαλλόμενον δὲ πλεῖστα ἐπανορθοῖ. Ἄλλ' ὅμως ἔνιοι δένδρα μὲν πειρῶνται θεραπεύειν τοῦ καρποῦ ἕνεκεν, τοῦ δὲ παμφορωτάτου κτήματος, ὃ καλεῖται φίλος, ἀργῶς καὶ ἀνειμένως οἱ πλεῖστοι ἐπιμέλονται.

Ξενοφών, *Ἀπομνημονεύματα* 2.4.1-7 (διασκευή)

Άγαλμα του Σωκράτη έξω από την Ακαδημία Αθηνών

Γλωσσικά σχόλια

<p>πολλῶν ἀκούω ὡς πάντων κτημάτων κράτιστόν (υπερθ. βαθμ. επιθ. ἀγαθός, ἀγαθή, ἀγαθόν) ἐστι φίλος</p> <p>παντός δὲ μᾶλλον (συγκρ. βαθμ. επιρρ. μάλα) ἐπιμέλονται (ρ. ἐπιμέλομαι ἢ ἐπιμελέομαι, ἐπιμελοῦμαι) οἱ πολλοὶ ἢ φίλων κτήσεως (β' ὄρος σύγκρισης) καὶ γάρ τὸ ἀνδράποδον κτῶνται (γ' εν. οριστ. ενεστ. ρ. κτάομαι, κτῶμαι) οὐχ ὅπως κτήσονται φροντίζουσι καίτοι τὸ ζεῦγος</p> <p>οὕτω... ὥσπερ ὁ χρήσιμος, ἢ χρησίμη / χρήσιμος, τὸ χρήσιμον ὁ χρηστός, ἢ χρηστή, τὸ χρηστόν ὁ/ἡ εὔνοος, τὸ εὔνοον ὁ/ἡ παραμόνιμος, τὸ παραμόνιμον ὁ/ἡ πάγχρηστος, τὸ πάγχρηστον ἐαυτὸν τάττει πρὸς πᾶν τὸ ἐλλείπον τῷ φίλῳ ἂν τέ τινα εὖ ποιῆσαι (απαρ. αορ. ρ. ποιέω, ποιῶ) δέη (υποτ. ενεστ. απρόσ. ρ. δεῖ) συνεπισχύω συμβοηθέω, συμβοηθῶ εὖ μὲν πράττοντα (μτχ. ενεστ. ρ. πράττω) πλεῖστα (υπερθ. βαθμ. επιρρ. πολύ) εὐφραίνει σφαλλόμενον δὲ πλεῖστα ἐπανορθοῖ (οριστ. ενεστ. ρ. ἐπανορθῶ, ἐπανορθῶ)</p> <p>ἔνιοι (αόρ. αντων.) πειρῶνται (γ' εν. οριστ. ενεστ. ρ. πειράομαι, πειρῶμαι) δένδρα θεραπεύειν τοῦ καρποῦ ἔνεκεν παμφορώτατος (υπερθ. βαθμ. επιθ. ὁ/ἡ πάμφορος, τὸ πάμφορον) ἀργῶς καὶ ἀνειμένως</p>	<p>ακούω από πολλούς ὅτι δηλαδή απ' όλα τα περιουσιακά στοιχεία (πβ. ν.ε.: απόκτηση, κτητικός, κτήμα) το πιο σημαντικό (πβ. ν.ε.: κράτος, εγκρατής, κραταιός) είναι ο φίλος ὅμως οι περισσότεροί φροντίζουν (πβ. ν.ε.: επιμέλεια, επιμελητής, ατημέλητος) περισσότερο για οτιδήποτε τε άλλο παρά για την απόκτηση φίλων γιατί πράγματι ο δούλος (πβ. ν.ε.: εξανδραποδισμός) αποκτούν δε φροντίζουν να αποκτήσουν και όμως ζευγάρι ζώων που χρησιμοποιούνται σε αγροτικές εργασίες (πβ. ν.ε.: ζυγός, ζευγάς, ζευγαρώνω) έτσι / τόσο... όπως / όσο βέβαια ανώτερος, σημαντικότερος (εδῶ) ενάρετος, καλός ευνοϊκός, καλοπροαίρετος διαρκής, σταθερός, πιστός χρήσιμος σε όλα αφιερώνεται στην κάλυψη των αναγκών του φίλου του και αν χρειάζεται (πβ. ν.ε.: ένδεια, δέηση) να κάνει καλό σε κάποιον ενισχύω κάποιον βοηθώντας τον βοηθῶ κάποιον μαζί με άλλους ὅταν ευτυχεί, του προσφέρει μεγάλη ευχαρίστηση ενώ, όταν δυστυχεί (πβ. ν.ε.: σφάλμα, επισφαλής, ανα- σφάλεια), καταβάλλει πάρα πολλές προσπάθειες να τον στήσει πάλι στα πόδια του (πβ. ν.ε.: ανεπα- νόρθωτος, επανόρθωση) μερικοί προσπαθούν να καλλιεργήσουν δέντρα για τον καρπό τους αυτός που παράγει κάθε λογής καρπούς με βραδύτητα και αμέλεια</p>
--	--

Ερωτήσεις

1. Ποια αντίφαση διαπιστώνει ο Σωκράτης ανάμεσα σε όσα ακούει να λέγονται για τη φιλία και σε όσα βλέπει να συμβαίνουν;
2. Γιατί ο καλός και πιστός φίλος είναι αναντικατάστατος κατά τον Σωκράτη; Ποια επιχειρήματα προβάλλει, για να ενισχύσει την άποψή του;
3. Ποιοι πιστεύετε ότι είναι οι μεγαλύτεροι κίνδυνοι που αντιμετωπίζει μια φιλική σχέση στην εποχή μας;

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

κτάομαι, κτῶμαι [= αποκτώ]
θ. κτα-, κτη-, κτε-
 [στο κείμενο συναντήσατε τους τύπους κτημάτων, κτήσεως, κτῶνται, κτήσονται, κτήμα και κτήματος]

Αρχαία Ελληνική - - - - Αρχαία / Νέα Ελληνική - - - - Νέα Ελληνική

Ομόρροια	απλά	τὸ κτέανον (συνήθως: τὰ κτέανα) [= τὸ κτήμα] κτηνηδόν [= σαν κτήνος]	τὸ κτήμα κτηματικός κτητικός ὁ κτήτωρ (-ορας) [= ο κάτοχος] ἡ κτήσις (-η) [= η απόκτηση] τὸ κτήνος [= (α.ε.) κτήμα, συνήθως στον πληθ.: περιουσία που αποτελείται από ζῶα, (ν.ε.) ζῶο] κτηνώδης	-κτώ / -κτώμαι (μόνο ως β' συνθετικό) κτηματίας τα κεκτημένα [= αυτά που έχουν αποκτηθεί / κατοχυρωθεί] κτητορικός κτηνωδία
	σύνθετα	ἐπικτῶμαι [= αποκτώ, κερδίζω επιπλέον] ἡ ἐπίκτησις [= το πρόσθετο κέρδος] ἄκτητος [= αυτός που δεν μπορεί να αποκτηθεί]	ἀποκτῶμαι [= (α.ε.) χάνω την περιουσία μου, (ν.ε.) γίνομαι κτήμα κάποιου] ἡ ἀπόκτησις (-η) [= (α.ε.) η απώλεια, (ν.ε.) η απόκτηση] κατακτῶμαι (ν.ε. κατακτώ) ἡ κατάκτησις ἐπίκτητος [= αυτός που έχει αποκτηθεί] ἄκτημων ἡ ἄκτημοσύνη [= η έλλειψη περιουσιακών στοιχείων, η πενία] ὁ κτηνοτρόφος	αποκτώ ἀπόκτημα [= ὅ,τι έχει αποκτήσει κάποιος] κτηματογορά κτηματολόγιο κτηματομεσίτης κοινοκτημοσύνη

Ασκήσεις

1. Να γράψετε τι δηλώνουν τα παράγωγα ουσιαστικά *ἡ κτήσις, ὁ κτήτωρ, τὸ κτήμα* σε σχέση με ὅσα διδαχτήκατε σε προηγούμενες Ενότητες (πρόσωπο που ενεργεί, κατάσταση κτλ.).
2. Να εξηγήσετε σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούνται οι φράσεις:
  - α. υπερασπίζομαι τα κεκτημένα μου
  - β. λόγω κεκτημένης ταχύτητας
  - γ. κτήμα ες αεί
3. Να συμπληρώσετε τα κενά με την κατάλληλη λέξη από αυτές που σας δίνονται στο πλαίσιο, αφού τις προσαρμόσετε στην κατάλληλη πτώση και –στην περίπτωση των επιθέτων– στο κατάλληλο γένος:
  - α. Οι αντωνυμίες που φανερώνουν τον κτήτορα ονομάζονται _____ αντωνυμίες.
  - β. Τονίστηκε η επιτακτική ανάγκη σύνταξης εθνικού _____
  - γ. Θεωρούσε σπουδαιότερο _____ του το υπερπολυτελές αυτοκίνητό του.
  - δ. Μετά από πολλά χρόνια σκληρής προσπάθειας _____ τις απαραίτητες γνώσεις, ώστε να αντιμετωπίζει τα προβλήματα αποτελεσματικά.

ἀπόκτημα
κτητικός
κτηματολόγιο
αποκτώ

B2. Ετυμολογικά

Επαναληπτικές ασκήσεις

1. Να συμπληρώσετε τους πίνακες με κατάλληλες παράγωγες λέξεις της α.ε.:

	πρόσωπο που ενεργεί
ἀγοράζω	
γεννάω, γεννῶ	
φονεύω	
ἡγοῦμαι	

	ενέργεια / κατάσταση
λαμβάνω	
κρούω	
λέγω	
χαίρω	

	ὄργανο ή μέσο
ξύω	
ἀποβαίνω	
σκάπτω	

2. Να ενώσετε τα παρακάτω παράγωγα ουσιαστικά της α.ε. με τη σωστή κατηγορία σημασίας:

3. Να εντάξετε, ανάλογα με τη σημασία τους, τα παρακάτω ουσιαστικά στην κατάλληλη στήλη:

ἀσπίδιον, τεχνίτης, Σταγειρίτης, ἰππάριον, παιδίσκη, πυργίσκος, παρθενών, θιασώτης, γραῖδιον, σωματίον, πρωταεῖον, Κροτωνιάτης, γυμνάσιον.

υποκοριστικά	περιεκτικά	τοπικά	παρώνυμα	εθνικά

4. Να σχηματίσετε παράγωγα ουσιαστικά από τα επίθετα:

κακός > _____, εὐγενής > _____, εὔνοος > _____, ἄφρων > _____, εὔπορος > _____.

5. Χρησιμοποιώντας τις κατάλληλες καταλήξεις από τη στήλη Β' να σχηματίσετε ρήματα παράγωγα από τα ουσιαστικά της στήλης Α'. Να χρησιμοποιηθούν όλες οι καταλήξεις:

Α'	Β'
1. πόνοος	α. _____ύνω
2. σῆμα	β. _____ω
3. βαρύς	γ. _____ῶ
4. βασιλεύς	δ. _____ίζω
5. ἐλπίς	ε. _____αίνω

Γ. Γραμματική

Επαναληπτικές ασκήσεις

1. Να κλίνετε τα ονοματικά σύνολα: ὁ ἀγαθὸς φίλος, τὸ μέγιστον ἀγαθόν.
2. Να εντοπίσετε τα δευτερόκλιτα επίθετα του κειμένου της Ενότητας και να τα γράψετε στο ίδιο γένος και στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού.
3. Να γράψετε τις παρακάτω λέξεις στη γενική και δοτική ενικού:
 τοὺς ἀγρούς _____ / _____, ἡ οἰκία _____ / _____, τὰ ἀνδράποδα _____ / _____, τοῦ ἵππου _____ / _____, ὃ φόβε _____ / _____, τοῖς δένδροις _____ / _____, τοῦ καρποῦ _____ / _____.
4. Να συμπληρώσετε τα κενά του πίνακα:

	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομ.			αὕτη ἢ εὐφορος χώρα	
γεν.	τούτου τοῦ ποταμοῦ			
δοτ.				
αιτ.				

5. Να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω φράσεων με τον κατάλληλο τύπο της δεικτικής αντωνυμίας οὗτος, αὕτη, τοῦτο:
  - α. Δαρεῖος οὐκ ἦλθεν εἰς _____ τὴν οἰκίαν.
  - β. Καὶ τῆς νυκτὸς _____ οὐδεὶς ἐκοιμήθη.
  - γ. Τὰ παιδιά _____ οὐκ ἐγίνωσκον τοὺς κινδύνους.
  - δ. Ἀλκιβιάδης ἐν _____ ταῖς ὁδοῖς ἐπορεύετο.

6. Να συμπληρώσετε τα κενά του πίνακα με το ίδιο πρόσωπο των ρημάτων στους υπόλοιπους χρόνους:

ενεστώτας	παρατατικός	μέλλοντας	αόριστος	παρακείμενος	υπερσυντέλικος
τάττει					
συνεπισχύεις					
θεραπεύουσι					

7. Να μεταφέρετε τα ρήματα των παρακάτω προτάσεων στην οριστική ενεστώτα και μέλλοντα (στο ίδιο πρόσωπο και στον ίδιο αριθμό):
  - α. Τῆς πόλεως ἦρχον οἱ πλούσιοι. (_____ / _____)
  - β. Οὐκ ἔπεισαν τοὺς συμμάχους οἱ τῶν Λακεδαιμονίων πρέσβεις. (_____ / _____)
  - γ. Δαρεῖος ἔπεμψεν ἄγγελον εἰς τὰς Ἀθήνας. (_____ / _____)
  - δ. Οἱ Πέρσαι ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον τοῖς Ἀθηναίοις. (_____ / _____)
  - ε. Οἱ παῖδες ἐφύλαξαν τὰς τοῦ πατρὸς συμβουλὰς. (_____ / _____)

